

Dorovský, Ivan

O makedonské onomastice zevrubně

Opera Slavica. 1993, vol. 3, iss. 2, pp. 55-58

ISSN 1211-7676 (print); ISSN 2336-4459 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/116644>

Access Date: 28. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

материале памятников письменности XI-XVII вв. исследуются малоизученные процессы взаимодействия словообразования и словоизменения существительных. Изменения в словообразовании анализируются в их связи с категориями рода,

числа, одушевленности и неодушевленности. Рассматривается специфика словообразовательной структуры производных существительных разных лексико-грамматических разрядов и типов склонения.

Алеш Бранднер

O makedonské onomastice zevrubně

Stamatoski, T.: Makedonska onomastika. Skopje 1991, 336 s.

Od druhé poloviny padesátých let nastal ve slovan-
ských zemích prudký rozvoj
onomastiky. Byl vyvolán mj.
základními onomastickými pra-
cemi a etymologickými slov-
níky německého vědce Maxe
Vasmera, který přirozeně ov-
livnil také makedonské jazy-
kovědce. Základního slavist-
ického vzdělání se jim sice
dostávalo nejčastěji v do-
mácích (jihoslovanských) vy-
sokoškolských institucích,
onomasticky se však special-
izovali v československých,
sovětských a polských slavist-
ických centrech a čerpali z
prací jejich odborníků. Je to
ostatně patrné také na práci
předního onomastika Trajka
Stamatoského *Makedonska ono-
mastika*, která je výsledkem
jeho dlouholetého usilování.

Knihu tvoří studie, stati
a referáty, které už předtím
vyšly v časopisech a sborní-
cích v uplynulém dvacetiletí.
Do jednotlivých částí publi-
kace jsou zařazeny chronolo-
gicky a tematicky.

V prvních několika státech
přednává autor o stavu stu-
dia makedonské onomastiky,
podává přehled dosažených vy-

sledků domácích i zahranič-
ních vědců a uvádí principy
práce na onomastických lex-
ikonech.

Nejrozsáhlejší je část po-
jednávací o antroponomas-
tice. V ní se Stamatoski nej-
podrobněji věnuje otázkám
"osobního jména u Makedonců
v průběhu staletí", systému
pojmenování, otázkám hypoko-
ristiky (domácí obměny ofici-
álních jmen jsou na rozdíl
od nás v Makedonii velmi roz-
šířeny), příjmení a přezdí-
vek. V mnoha případech přitom
hledá onomastický materiál ve
středověkých písemných památ-
kách, v tureckých seznamech
(tzv. defterech) nebo v tex-
tech makedonských autorů z
minulého století a nejednou
je srovnává s tendencemi po-
jmenování u ostatních jižních
Slovanů.

Rodná (křestní) jména u Ma-
kedonců dělí autor na dvě
velké skupiny: první tvoří
slovanská jména, druhá je
spojena s církevním životem.
Proto v ní nacházíme jména
řecko-byzantského, semitského
a latinského původu. Zajímavé
je autorovo konstatování, že
osmanský jmenný fond téměř

vůbec neovlivnil tvoření makedonských rodných jmen. Je to mj. důsledek rozličného náboženství a duchovního života. K uvedeným skupinám přibyla nejnovejší i skupina "moderních" jmen (Majkl, Mišel, Žaneta, Džoni, Lolita, Ines - všechna psána přirozeně foneticky).

Motivy vzniku a popularity nových rodných jmen jsou nejruznější. Nejčastěji se dávají jména známých osobností z oblasti politiky, literatury, filmu, vědy i sportu (Kenedi, Ruzvelt, Tito, Sandokan, Radames, Rubens, Tesla). U nás sice můžeme rovněž zaznamenat vliv jmen umělců a postav z literárních děl, zdaleka však ne v takovém rozsahu. V Makedonii dosud, bohužel, neexistuje žádná rozumná ochrana dětí matričními úřady. Proto se divíme, že se dětem v Makedonii dávají jako rodná jména názvy hydronym (Bistrica, Radika) nebo nevkusné Banana, Avionka, Gondola apod. Stamatoski ovšem poznamenává, že nejfrekventovanějším makedonským rodným jménem je dnes staré slovanské jméno Bojan (je značně rozšířené rovněž u ostatních jihoslovanských národů) a odvozeny z něho.

V makedonském onomastikonu je už od 15. stol. (u ostatních jižních Slovanů ještě dříve) značně rozšířené jméno byzantského světce Dimitria jako rodné (křestní) nebo tzv. otcovské jméno. V průběhu staletí vznikly četné odvozeniny, takže dnes jich je zaznamenáno téměř dvě stě. Jejich analýze věnuje Stamatoski materiálově bohaté doloženou samostatnou studii.

Ačkoli již od minulého století existuje makedonský antroponymický materiál, dodnes

chybí ucelený slovník rodných jmen. Autor rozebírá některé antroponymické sufify, které jsou příznačné pro Slované vůbec a pro jižní Slované zvláště. Všimá si zejména těch nejvíce a nejméně produktivních sufifů a analyzuje příčiny.

Jak již Stamatoski nejednou ukázal, příjmení se u Makedonců rozšířilo a upevnilo až teprve v 19. stol. A to díky působení evropské správy. Obdobně tomu ovšem bylo také např. u Srbů a Bulharů. Pojmenování sleduje autor historicky a na základě bohatého materiálu uvádí svou klasifikaci. Ta obsahuje příklady pojmenování podle řemesla, povolání, společenského postavení, titulu, místa narození nebo pobytu, etonymu, přezdívky a patronymu. Někdy dokonce mohou být ke jménu připojena další bližší určeni. Nejrozšířenější koncovka makedonských příjmení je e/v/ski, o/v/ski. Autor však sleduje a klasifikuje rovněž všechny ostatní sufify.

V několika samostatně koncipovaných, na sebe volně navazujících příspěvcích se autor zabývá přezdívkou v systému pojmenování, neboť "málokdo neměl v určitém období svého života přezdívkou, zejména v mladších letech". Stamatoski mj. konstatuje, že se přezdívka v mnoha případech stala příjmením a kromě toho nejednou "doplňuje jméno člověka, které v sobě obsahuje nějaký příznačný rys povahy, vnějšího vzhledu, činnosti" apod. V souladu s nejnovejšími vědeckými poznatky si autor správně klade otázku, co všechno je třeba považovat za přezdívkou a kde je hranice mezi rodným (křestným) jménem a přezdívkou. Podle Stamatosa

ského mohou být přezdivky osobní, rodinné nebo kolektivní. V knize najdeme jejich podrobnou strukturální a sémantickou klasifikaci. Velmi vzácné je tvoření přezdivek typu Bog da go prosti (Bůh mu odpusť) pro člověka, "který se prohlásil za nemocného, aby nemusel na frontu". Připomíná to české větné příjmení Vitámvas.

Oddíl Toponomastika obsahuje osm statí a rozprav pojednávajících o otázkách oikonym, standardizace toponymie, onomastické lexiky, etonym i fytonomických základů některých lexémů v makedonské toponymii. Při výkladech o oikonymech autor konstatuje, že řecký vliv na makedonskou toponymii není takový, jaký by se dal předpokládat s ohledem na to, že řečtina byla dlouho značně užívaným jazykem. Uvádí některá oikonyma, která jsou považována za grecismy nebo balkánské latinismy a kupodivu jediné oikonymum spjaté s albánštinou (Kafa, z alb. Qafë = přechod). Z hlediska objektivního hodnocení historického vývoje na Balkáně je dodnes aktuální autorovo konstatování, že po roce 1913 "srbská administrativa přizpůsobila makedonskou oikonymii tradicím a normám vlastního způsobu pojmenování". Poznamenejme, že se toto "přizpůsobení" v mnohém tragičtější (porečtené, zcela odlišné) podobě projevílo po druhé balkánské válce také v tzv. egejské Makedonii (dnes na území Řecka).

Autor se otevřeně hlásí k tomu, že se při sestavování slovníku oikonym skopští odborníci opírali především o poznatky českých a sovětských vědců např. v práci L. Hosáka a R. Šrámka Místní

jména na Moravě a ve Slezsku (1970, 1980) nebo ve staticích M. V. Podolské.

Zvláštní stati věnuje Stamatoski lexémům bor a sosna a na základě jejich derivátů dokládá, že první z nich je široce zastoupen a sehrál nezanedbatelnou úlohu při formování makedonské toponymie, zatímco druhý lexém je velmi vzácný (ne že by však neexistoval vůbec, jak se dlouho v odborné literatuře tradovalo). Četností výskytu může na makedonském jazykovém území konkurovat apelativu bor (Pinus) pouze snad apelativum kámen, z něhož máme několik tisíc jednosložkových nebo strukturně syntagmatických toponym (pod tímto termínem rozumím ve shodě s autorem knihy také oikonymy, oronymy, hydronymy a vůbec celou mikrotoponymii).

Šest příspěvků zařazených do předposlední části knihy se týká onomastiky a normy, tj. má převážně praktický a normotvorný charakter. Autor se v nich zabývá např. vztahem mezi pravopisnou normou a zákonem o rodných (křestních) jménech, psaním názvů ulic, náměstí apod., další tři "jazykové koutky" osvětlují etymologii a správné psaní několika místních názvů.

Jak sám autor v úvodu poněkud neskronně poznamenává, je to v makedonské lingvistické literatuře první kniha tohoto druhu. Dodávám, že jde o první podobně koncipovaný soubor statí (a nikoli o monografii), který ukazuje mj. na šíři zájmů jeho autora, na autorovu erudici a jeho výborné znalosti odborné literatury. Stamatoski na základě přesvědčivého materiálu a interdisciplinárního přístupu dospívá k přesvědčivým závě-

rům. Přispívá tak nesporně k vytvoření jednotné metodologie srovnávacího studia slovanské toponymie.

Doyen jihoslovanské onomastiky Slovinc France Bazlaj před čtvrtstoletím napsal, že etymolog se v mnohém podobá detektivovi. Zkoumá a vyšetřuje, aniž má jistotu, že dospěje ke správnému výsledku. Stamatoski dospěl k takovým výsledkům, které mají trvalou hodnotu pro další studium jak makedonské, tak

obecně balkánské toponomastiky.

Je potěšitelné, že Stamatoski dobře zná českou a slovenskou onomastickou produkci, že se opírá o její výsledky. Je však škoda, že jeho pozornosti ušly práce Františka Kopečného. Vadí mi rovněž opakovaně nesprávné užívání názvu pro sborník lidové slovesné tvorby bratři D. a K. Miladinových a psaní Triček místo Jireček.

Ivan Dorovský

Rusko-český lingvodidaktický slovník. Ved. aut. kol. S. Jelinek, Karolinum, Praha 1992. 263 s.

Potřeba terminologické kodifikace je stále aktuální, o čemž svědčí zájem odborníků i studujících z nejružnějších odvětví. Recenzovaný slovník si sice podle vyjádření autorů "neklade za úkol překonání rozkolísanosti a nesjednocení lingvodidaktických termínů," snaží se však, nutno předeslat že úspěšně, poskytnout čtenáři adekvátní české ekvivalenty ruských výrazů z dané oblasti. Nejedná se o slovník výkladového typu, jde o dílo překladové, které čerpá materiál z originálních ruských knižních a časopisových lingvodidaktických publikací z posledních 10-15 let. Kromě hlediska frekvenceho využívají autoři i hledisko praktické, tedy využitelnost pedagogických, psychologických a lingvistických termínů při jazykovém vyučování. České ekvivalenty vyhledávali autoři z odborných českých časopisů (Ruský jazyk, Cizí jazyky ve škole, Ruština v teorii a praxi)

a vysokoškolských sborníků (seznam excerpované literatury však chybí). Za cenný pokus považujeme uvádění českých ekvivalentů pro ruské výrazy, nemající v češtině přímé protějšky, sr. включенное обучение - semestrální stáž studentů rusistiky, до-азбучный период обучения, оканье, аканье, руссиеведческий материал - materiál, učivo z ruských reálií. Slovník zachycuje i rozsah spojovatelnosti výchozích hesel a doplňuje je příklady, sr. вводить - вопросы, лексику, фразы, грамматику функционально, языковой материал в речь, atd., знак - препинания, пунктуационный, писать через мягкий знак, atd., списывание - дословное, обучающее, с доски, с изменением слов; списывать - у товарища, с печатного текста, atd.

U lingvodidaktické příručky bychom ovšem očekávali bohatější gramatický aparát jednotlivých hesel, (autoři se omezují pouze na rod, sloves-